

Dystopi i Karin Boyes "Kalloccain" och Ninni Holmqvists "Enhet"

Mamić, Helena

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:408316>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Helena Mamić

Dystopi i Karin Boyes *Kalloccain* och Ninni Holmqvists *Enhet*

Examensarbete

Handledare: dr.sc. Janica Tomić

Zagreb, juli 2023

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Utopi- och dystopibegreppen	3
3. Utveckling av litterära dystopi	4
4. Dystopi i <i>Kallocain</i>	5
4.1 Övervakning	5
4.2. Manipulation.....	5
4.3. Individ och gemenskap.....	6
5. Dystopi i <i>Enhet</i>	8
5.1. Övervakning.....	8
5.2. Manipulation.....	9
5.3. Individ och gemenskap.....	10
6. Kvinnor och reproduktion i dystopi.....	11
7. Slutsats	13
8. Litteratur	14
9. Summary	15
10. Sažetak	16

1. Inledning

Dystopi är en genre som ofta påverkas av aktuella händelser i världen, och en plats för att uttrycka alla de rädslor som plågar en person som lever i en värld, i ett samhälle med andra människor. Det är också en plats för kritik av vissa system och regeringar. Dystopier ger ofta en mörk och hård bild av framtiden, av vad som händer om. Dystopin blev en populär genre under 1900-talet då den också började utvecklas i Sverige. Den första dystopiska svenska romanen Karin Boyes *Kallocain* (1940) inkluderade Boye i den internationella dystopiska traditionen. I denna uppsats kommer jag att analysera *Kallocain* och en modern dystopisk roman Ninni Holmqvists *Enhet* (2006) genom tre kännetecken för dystopisk litteratur – övervakning, manipulation och individ och gemenskap.

2. Utopi- och dystopibegreppen

Begreppet utopi kommer från de två grekiska orden *ou* (icke) och *topos* (plats), som i bokstavlig mening skulle betyda inte en plats, ingenstans. Många använder Platons *Staten* som ett typiskt exempel på en litterär utopi, men Ljungquist menar att *Staten* är en utopi, men inte den litterära utopin. Ljungquist säger mer om skillnaden: "Den skillnad mellan *Staten* och *Utopia* som påpekas här, dvs. att Platons text är ett utkast, en skiss, av en föreställd värld medan Mores text är en representation av en sådan värld i funktion, är enligt min mening avgörande för den litterära utopins genre" (Ljungquist, 2001, s.31). Den verkliga källan till begreppet utopi, som många är överens om, kommer från Thomas More och hans roman *Utopia* (Ljungquist s.15).

Ljungquist använder utopi som ett öppet begrepp och det betyder både utopi, som en ideal värld, och dystopi, som en ren mardrömsvärld. Ordet dystopi består av de två grekiska orden, *dys* (illa-, miss-) och *topos* (plats), eller dålig plats. Begreppet användes första gången av John Stuart Mill 1868 i det engelska parlamentet för att beskriva "det dåliga tänkta tillståndet" (Ljungquist s.18). Utopiska forskarna Glenn Negley och J. Max Patrick använder begreppet dystopi i en betydelse som ligger närmare den vanliga meningen idag, som en motsats till begreppet utopi (Ljungquist s.19).

3. Utveckling av litterära dystopi

Litterära dystopier dominerade utopiska genrer under 1900-talet. Det fanns två huvudteman som präglade denna tid av litterära dystopier – det första var "den extremtotalitära extremkollektivistiska världen där individen inte längre har något existensberättigande" och det andra är världen ställd inför olika former av ekologiska katastrofer (Ljungquist s.62). Det första temat var rådande fram till slutet av 1940-talet, medan det andra temat är vanligare under perioden från 1950-talet och framåt. Influenserna från den verkliga världen inspirerade många författare att skriva om världar som speglade den mardrömslika verkligheten, ett exempel är totalitära regimer. Jevgenij Zamjatin introducerade en ny stil av dystopi i sin roman *Vi* (ryska: *МЫ, МЫ*, 1924) och den stilen kännetecknas av att den dystopiska världen liknar författarens verklighet, bara förstörd och överdriven. Enligt Ljungquist är den världen så dålig, men den presenteras först som en perfekt värld, den är den ideala världen i ironisk mening. Det koncept som följde efter *Vi* är konfrontationen mellan den organiserade och den oorganiserade världen. Den organiserade världen i *Vi* är "Den enda staten" och allt utanför den betraktas som den icke-organiserade världen. Konfrontation mellan de skapar en möjlighet för revolutionära aktiviteter som egentligen bara är små störningar, som "att läsa en hemlig bok eller tänka förbjudna tankar" (Ljungquist s.64). Dessa störningar är ett hot mot den totalitära världen och därför måste de elimineras.

Under 1900-talet ökade antalet dystopiska romaner, både internationellt och i Sverige. Från 1900 till 1920 publicerades många utopiska verk som Per Freudenthals *Resa till Venus*, Birger Beckmans *Häradshövdingen blir diktator* och Olle Hedbergs *Ut med blondinerna!* som använder liknande omvändningskoncept som utopiska genrer, men dessa romaner betraktas inte som litterära dystopier (Ljungquist s.244–245). Den dominerande formen av litterär dystopi under 1900-talet var anti-totalitära litterära dystopin och några romaner som representerar denna form är Aldous Huxleys *Brave New World*, Katherine Burdekins *Swastika Night*, Ray Bradburys *Fahrenheit 45*, Margaret Atwoods *The Handmaid's Tale* och den första och internationellt mest erkända svenska dystopiska romanen, Karin Boyes *Kallocain* (Ljungqvist s.245).

4. Dystopi i *Kallocain*

Karin Boyes roman *Kallocain* är en produkt av sin tid. När Boye skrev den hade de två totalitära regimerna makten – Nazityskland och Sovjetunion. Romanen fungerade både som en kritik av och en varning för dessa totalitära system. *Kallocain* är skriven i form av en dagbok. Efter att ha tillfångatagits av Universalstaten har Leo Kall tillbringat 20 år i fängelse och skriver nu en bok om de händelser som inträffat i hans liv. Under hela berättelsen använder berättaren prolepsis för att ge läsaren ledtrådar om framtiden. Det håller spänningen uppe och skapar en känsla av fruktan, till exempel när Leo gick på festen i slutet och Linda inte var hemma sa han: ”Jag skulle aldrig se Linda mer.” (Boye s.215), trots att han ännu inte blivit arresterad. Leos historia slutar med att han är osäker på sin frus och sina barns framtid och han vet att han, även om han är fångslad, nu är medveten om sin existens och skapar en ny värld. I slutet av boken får läsaren veta att Leos bok censurerades på grund av dess "farliga och omoraliska natur" (Boye s.226). Huvudpersonens öde förblir ovisst. I denna analys kommer romanen att presenteras utifrån tre kännetecken för dystopisk fiktion, med början i övervakning.

4.1 Övervakning

I *Kallocain* bor människor i bostäder som är utrustade med ”polisöra och polisöga”, anordningar som används för visuell och audiell övervakning (Boye, 1992, s.14). Människor med barn får ett hembitråde (Boye s.15.) som tar hand om barnen men som också är en person som övervakar människor i hemmet. Denna övervakning är inte begränsad till hemmen, utan avlyssningsutrustningen finns även på kontor. Man kan inte lita på någon annan, alla är misstänksamma mot varandra, och det marknadsförs till och med på tunnelbanans väggar: ”Ingen får vara säker! Den som står dig närmast kan vara en företrädare!” (Boye s.89). Denna uppfattning om misstro mot andra är ingrodd i människor och på så sätt övervakar de varandra samtidigt som de övervakar sig själva, vilket håller dem i lydning gentemot Staten.

4.2. Manipulation

Medsoldater i Staten har begränsade kunskaper i geografi eftersom det finns en stor oro för att spioner från andra länder skulle kunna använda geografisk information till sin fördel om det blir krig. Så när Kall och Rissen reser till den andra staden har planet de befinner sig i inga

fönster och planets hastighet är okänd. Det är inte tillåtet att veta för mycket om var någon kommer ifrån om de inte är från staden ifall informationen hamnar i fel händer, i händerna på spioner (Boye s.19). Spionage är också en anledning till att endast en officiell förbindelse mellan städer är inte tillåten (Boye s.26). Soldaten som var den första personen att få kallocaïn erkände att han hatade sitt jobb och ville sluta (Boye 48–51). När Kall frågar honom varför han valde ett jobb som inte passade honom, svarar soldaten att han ville ha jobbet och att allt verkade peka på det men i själva verket var han ett offer för propaganda. Alla de filmer, tal och föredrag som han nämner var avsedda att övertyga honom, en ung pojke vid den tiden, att anmäla sig till Frivilliga offertjänsten. Det finns också ett omnämnande av många andra ungdomar som frivilligt deltog i samma ungdomsläger, vilket är ovanligt, men det är uppenbart att deras grupp från början var betingad att välja det yrket.

Propagandafilmer används för att kontrollera människor. Kall befinner sig i en öppen diskussion om nya propagandafilmer som kommer att göras. Det diskuteras hur filmer med olyckliga slut är de bästa när deras syfte är att locka och förmå nya medlemmar till Frivilliga offertjänsten. Filmerna med lyckliga slut är till för "mellantiderna" för att hålla soldaterna i tjänst glada.

Kallocaïn är den ultimata kontrollmetoden eftersom den ger tillgång till människors tankar. ”-Vem som helst kan dömas efter det” (Boye s.126). Vem som helst kan anklagas för förräderi och straffas för det. Det är precis vad som händer när Leo Kall bestämmer sig för att göra sig av med sin fiende Rissen, en man som han föraktar eftersom han ser sig själv i honom.

4.3. Individ och gemenskap

I Världsstaten finns det inget sådant som en individ. Man har inget värde (Ljungquist s.269–270). Alla har tre allmänna uniformer: "en för arbetet, en för fritiden och en för militär- och polistjänsten – var lika för alla, för man och kvinna" (Boye s.13). Även barnen tillhör Staten, och de skickas hemifrån till militärläger och andra städer.

I början av romanen är Leo Kall en lojal medsoldat som inte ifrågasätter Staten eller sina överordnade. Han anser att kallocaïn är ett nödvändigt steg (Boye s.65–66) i samhällets utveckling och ett verktyg för att göra anspråk på den sista privata saken – tankarna. Han beskriver hur skillnaden mellan högre och lägre liv lärdes ut till dem sedan de var unga:

det lägre okomplicerat och odifferentierat, till exempel de encelliga djuren och växterna, det högre komplicerat och mångfaldigt differentierat, till exempel människokroppen i sin fina och välfungerande sammansatthet. Varenda medsoldat fick också lära sig, att det var precis detsamma med samhällsformerna: från en planlös hord hade samhällskroppen utvecklat sig till den högst organiserade och differentierade av alla former: vår nuvarande Världsstat. Från individualism till kollektivism — från ensamhet till gemenskap, så hade vägen varit för denna jättelika och heliga organism, i vilken den enskilde bara var en cell utan annan betydelse än att den tjänade organismens helhet. (Boye s.65)

All individualism avskaffas och betraktas som ett lägre liv, medan kollektivet ses som ett högre, mer avancerat liv. Sedan barnsben har detta sätt att tänka ingjutits i medsoldaterna och det återspeglas i deras handlingar.

Kall har en inre konflikt genom hela berättelsen och Edo Rissen är den utåtriktade projektionen av den inre striden. Han tycker inte om honom från början eftersom han känner att han är annorlunda än andra. Rissen är inte helt avskild från sin mänsklighet och det är därför Kall tycker att han är löjlig och inte värd att respektera. Kall är en lydlig soldat, som delar samma åsikter som Staten och Staten ser människor som maskiner. Så när han ser glimtar av mänsklighet hos andra känner han avsky för dem eftersom de inte helt och hållet underkastar sig systemet, de är mer individualistiska. Leo influerades av människor som han förhörde om deras idéer om världen. En av dem var en kvinna som talade om en ny anda, ett nytt kollektiv där människor är förbundna med varandra (Boye s.112–113). Han börjar till och med drömma om en Ökenstad (Boye s.171), en stad där livet frodas och där Kall känner lättnad, lättnad från den onaturliga värld som han lever i. När han uttrycker sin åsikt om den negativa behandlingen av medsoldater som mekanismer vid diskussionen om propagandafilmerna, blir han chockad över sina tankar och rädd för sig själv. Men han övertygar sig snabbt om att det inte är hans tankar, utan Rissens (Boye s.148). Leo Kall accepterar sina tankar och sig själv efter samtalet med sin fru Linda där hon uttrycker tanken att de inte bara är Statens ägodelar och att hon inte är en produktionsmaskin (Boye s.198). Han inser att han inte är ensam, att andra också har samma tankar om ett annat sätt att leva i olika gemenskaper. Det kollektivet kan uppnås med bibehållande av någon form av individualism. Det andra kollektivet är ett sammanhang som bär men inte binder (Boye s.199). Till slut erkänner han att han aldrig hatade Rissen utan älskade honom eftersom han såg sig själv i honom.

5. Dystopi i *Enhet*

Enhet är en dystopisk roman, skriven i form av en dagbok, som följer Dorrit Weger, en kvinna som har just fyllt 50 år. Eftersom hon inte har några barn skickas hon till reservbanksenheten. Samhället i *Enhet* är beläget i ett futuristiskt Sverige där man efter en folkomröstning fattat ett beslut. Varje kvinna efter 50 och man efter 60 år utan barn och utan en användbar roll i samhället skall transporteras till reservbanken för biologiskt material där de kommer att bli föremål för medicinska och psykologiska tester. De kommer också att donera sina organ fram till den slutklaradonationen. Dessa människor kallas umbärliga.

Protagonisten Dorrit berättar om sitt liv på reservbanken medan hon retrospektivt berättar om sitt liv dessförinnan. *Enhet* kommer jag att analysera genom tre kännetecken för dystopisk litteratur, samma som *Kal McCain*.

5.1. Övervakning

Minsta skrymsle var visserligen kameraövervakat, och strax skulle jag förstå att där även fanns dolda mikrofoner. Men kamerorna var inte dolda. I varje takhörn satt en – liten men fullt synlig – och i varje vrå och prång som inte gick att se från taken; inne i garderoberna till exempel, och bakom dörrar och utskjutande skåp. Till och med under sängen och i vaskskåpet i pentryt. Överallt där en människa kunde tänkas kravla in eller krypa ihop satt en kamera. Ibland när man rörde sig genom ett rum följde de en med sin enögda blick. Ett svagt surrande avslöjade då att nu var det någon i övervakningsstaben som av en eller annan anledning var extra uppmärksam på vad man hade för sig. Även badrummet var bevakat. Inte mindre än tre kameror fanns på den lilla ytan, två i taket och en under tvättfatet. Denna minutiösa bevakning gällde inte enbart de privata sviterna utan även de gemensamma utrymmena. Och något annat hade förstås inte varit att vänta. (Holmqvist, 2006, s.7–8)

Redan på första sidan i romanen berättar Dorrit om all övervakning hon lagt märke till i sitt rum och andra delar av enheten. De är inte dolda och det finns ingen anledning för dem att vara det. När människorna anländer till reservbanken blir de statens egendom. Det innebär att de inte kan skada sig själva på något sätt och kamerorna finns där för att säkerställa detta. Människor övervakas ständigt och om de visar några tecken på depression, ångest eller något

ovanligt beteende skickas de omedelbart till psykologen. Även när de är som mest intima med sin partner är de fortfarande observerade. Inget privatliv är möjligt eftersom det inte finns något privat med de umbärliga. Dorrit hittar ändå ett sätt att i hemlighet kommunicera med en personal Potter, som hjälper Dorrit och ger henne en bild på sin hund trots att det är förbjudet att ha någon kontakt med omvärlden.

5.2. Manipulation

De umbärliga manipuleras från det ögonblick de anländer. De förses med allt de behöver, alla vackra utrymmen, mat, gemenskap, läkare och psykologer. Men dessa psykologer är inte här för att lösa deras problem, de är här för att övertyga dem om att de hör hemma i reservbanken, att det de gör för andra är en högre sak. De övertygas om att stanna kvar och offra sig själva för andra samtidigt som de mår bra av det. Vid ett tillfälle i berättelsen, när Dorrit och hennes väninna Elsa motionerar, säger Elsa: "Jag fattar det inte", mumlade Elsa där vi gick mellan raderna av välsmorda, gnisselfria maskiner. "Vadå?" sa jag. "All denna lyx! Vad kostar inte detta skattebetalarna?" "Ja", höll jag med, även om jag för tillfället var mer upp rymd än upprörd. "Vi verkar vara dyra i drift." "Just det. Och till vilken nytta?"(Holmqvist, 2006, s.56)

Elsa anser att det är lyx att få tillbringa sina sista dagar bekvämt, och det verkar som om hon inte tycker att hon förtjänar allt detta, men i själva verket är det minsta som ges med tanke på att hon ger upp sitt liv och sin kropp för någon annan. Men hon säger också att de föder upp dem som slaktsvin och hon tillägger att den enda skillnaden är att de, förhoppningsvis, är ovetande om vad som händer (Holmqvist s.57). De umbärliga människorna är i princip reducerade till djurens nivå, det enda användbara med dem är deras kroppar. Förutom att människorna faktiskt hela tiden är medvetna om vad som händer, vilket gör det hela otroligt oetiskt och mörkt. Människorna ger inte bara bort sin kropp, bit för bit, utan de berövas också sin mänsklighet i processen. Experimenten som de går igenom påverkar dem också negativt, och de lämnas att lida, hålls vid liv av läkargruppen, bara för att de kan bidra med mer. Hela tiden får de höra att det de gör är för det allmännas bästa.

När Dorrit får veta att hon är gravid tänker hon att hon och hennes partner Johannes inte längre är umbärliga, att de har blivit behövda och att de kommer att kunna lämna enheten. Hon konfronteras med verkligheten när hon får veta att hennes barn inte förändrar hennes status och

att hon måste göra ett val – antingen föder hon barnet och sedan adopterar någon det eller så transplanteras fostret. Hon får höra av en läkare att hon på grund av sin höga ålder inte är lämpad att bli mamma. Inte bara det, utan att barnet skulle bli mobbat och avvisat av andra på grund av sin status som umbärliga, vilket enligt läkaren är skamligt. Direkt efteråt får hon reda på att Johannes har tagits för slutdonationen, vilket orsakar att hon bryter ihop. Dorrit får senare en chans att fly när en sjukvårdare ger henne sitt kort som öppnar dörrarna som leder henne ut. Hon försöker visserligen rymma under en av välkomstfesterna, men kommer tillbaka efter en timme. Dorrit var inte immun mot läkarens kommentarer och de gjorde ett djupt intryck på henne, vilket framgår när hon förklarar att hon inte kunde ge barnet ”trygghet” och ”ett värdigt liv.” (Holmqvist s.270). Hon hade inte motivationen att fly eftersom läkaren övertygade henne om att hon inte skulle vara en bra förebild för sitt barn. Johannes död hade också ett stort inflytande på hennes beslut. Hon drömde om den perfekta familjen, men utan sin partner var drömmen krossad. Enheten fungerar på detta sätt, att bryta personen och deras motivation för eventuell flykt genom olika subtila metoder, såsom samtal med psykolog, det språk som används för att beskriva dem. När någon skulle skickas till slutdonation nämnde de alltid mottagarens familj och hur många barn och barnbarn de har. Personalen uppmuntrar också dem aktivt att bilda en gemenskap eftersom de då känner tillhörighet och är mer samarbetsvilliga.

5.3. Individ och gemenskap

Det samhället som skapas i romanen handlar om gemenskap. Samhället måste bevaras, måste fortsätta att blomstra och för att säkra detta måste varje medlem bidra med något värdefullt. Individerna i sig är inte tillräckliga och därför har individer inget värde. De kan fortfarande bidra till samhället, men inte som personer, utan bara som delar. Detta är nödvändigt för samhällets fortsatta existens. Dessa roller som tilldelas människor inkorporeras i varje aspekt av deras liv redan innan de officiellt blir umbärliga. De blir isolerade från andra människor ju äldre de blir. Det är på detta sätt som de människor som kommer till Enheten känner sig sårbara och de accepterar sitt öde snabbare, eftersom de vet att det inte finns något annat syfte som de kan tjäna än att ge sina kroppar för samhällets bästa.

De umbärliga människorna bildar sin egen typ av gemenskap i enheten. De kan äntligen uppleva den känsla av tillhörighet som de varit utestängda från under större delen av sina liv. Dorrit har aldrig haft några vänner i sitt liv och i reservbanksenheten skapar hon starka

vänskapsband och även ett autentiskt romantiskt förhållande, båda två något som hon aldrig haft tidigare. Hon finner stöd och kärlek som hon aldrig tidigare fått. Dorrit säger:

” -Vi behandlas mycket bra” sa jag (...) ”Om man jämför med hur vi behandlades ute i samhället. Här kan jag vara mig själv, på alla plan, helt öppet, utan att bli utstött eller hånad, och utan att riskera att inte bli tagen på allvar. Jag betraktas inte som en kuf eller ett ufo eller något besvärligt femte hjul som folk inte vet vad de ska ta sig till med. Här är jag som vem som helst. Jag smälter in. Jag räknas. Dessutom har jag råd att gå till doktorn och tandläkaren och till och med till frissan och fotvårdsspecialisten och äta ute och gå på bio och teater. Jag har ett värdigt liv här. Jag får respekt.” ”Får du?” ”Ja. Om man jämför alltså.” (Holmqvist s.163–164)

Klyftan mellan de umbärliga och de behövda kan också ses när Dorrit blir gravid och hennes förhållande till sin bästa väninna Elsa förändras. ”Du, jag vet inte, men det här känns minst sagt kymigt. Det känns rent åt helvete, faktiskt (...) Ja, du är ju inte längre en av oss. Jag menar, hur ska man nu kunna... Hur ska vi nu kunna känna förtroende för dig? Nu när du har gått och blivit som dem?” (Holmqvist s.231–232). Elsa känner sig bortkopplad från Dorrit och har svårt att acceptera att Dorrit har blivit precis som de människorna som isolerade henne. Hon känner sig sviken. Det enda som binder dem samman i enheten har förändrats och den relation mellan dem som bygger på den grunden är till synes förstörd.

Förhållandet kan ha byggt på det, men deras band är starkare och det kan inte lätt brytas. De har båda upplevt ensamheten och den isolerande känslan, separationen från andra. Det är därför Elsa lyssnar på Dorrit och även om hon inte förstår Dorrits känslor, accepterar hon dem eftersom de båda vet att de behöver varandra. Människor är sociala varelser och de behöver andra människor, det är därför vi lever i ett samhälle.

6. Kvinnor och reproduktion i dystopi

Kallocain är skriven ur ett mansperspektiv så allt vi vet om kvinnor och deras liv i den här världen är genom karaktären Linda Kall. Leo beskriver Linda som ett mysterium, en gåta men också som störande och fascinerande. Han är inte nöjd med deras förhållande och vill skiljas i början eftersom han känner att hon aldrig skulle öppna sig för honom. Han beskriver deras förhållande som: ” -när man mitt i hopplösheten ändå håller fast vid varandra, som om trots allt ett under kunde ske – då själva kvalfullheten har fått ett slags eget värde och blivit ett

vittnesbörd om att man åtminstone har ett gemensamt: väntan på något som inte finns.” (Boye s.18).

Under större delen av berättelsen finns det ingen koppling mellan Linda och Leo, tills Leo bestämmer sig för att ge henne kalloccain, så att han äntligen kan få reda på om hon älskar hans fiende Rissen. Det är en kränkning av hennes tankar och hans misstro. Efter det öppnar hon sig för honom och berättar hur hon känner för deras barn. Även om kvinnor och män anses vara jämlika, vet Linda att kvinnor bara är värdefulla eftersom de kan föda andra män och kvinnor som sedan också kan föda män. Hon hoppades att hennes förstfödde skulle bli en pojke eftersom hon då skulle få ett värde som hon desperat längtade efter. I en värld där en person ses som sitt bidrag till Världsstaten, såg Linda att hennes värde endast kan erkännas genom reproduktion, särskilt reproduktion av män.

Hon accepterade att hennes son tillhörde Staten, eftersom hon var lojal då, men med sitt andra barn kände hon sig girig och besittande. När hon sedan fick sitt tredje barn kände hon att skapelsen var hennes egen sak, inte statens. Hennes uppror mot Staten är en handling där hon gör anspråk på sina barn som sina egna och djupt inom sig själv vet att hon inte bara är en förlossningsmaskin, och därmed gör anspråk på sin mänsklighet igen, det som staten desperat försöker utplåna.

Ett av de mer framträdande teman i *Enhet*, som det redan sagts, är barnafödandet. Reproduktion är den viktigaste och enda funktionen som människor har. Det finns andra sätt att bli behövd, till exempel ett yrke som innebär att man tar hand om människor. I slutändan upphävdes denna regel eftersom efterfrågan på organ ökade. Barn ger värde åt människorna i den världen och förlänger en persons livstid. Det har blivit lättare att skaffa barn och det finns inte längre någon ursäkt för att inte göra det.

Enhet kan jämföras med den berömda feministiska dystopin *The Handmaid's Tale* av Margaret Atwood. Det centrala temat i den kanadensiska romanen är kontrollen av reproduktionen och kvinnans kropp. Precis som i *Enhet* är barnen det viktigaste i romanvärlden. Tjänarinnorna beskrivs som ”tvåbenta livmödrar” (Atwood s.125). Det är deras enda syfte – att föda barn som sedan tas ifrån dem och ges till deras befälhavare och hans fru. Precis som i Holmqvists roman har kvinnorna ingen individualitet och de ses inte som personer, bara som sitt syfte. Tjänarinnor får inte läsa eller skriva och de har inga rättigheter. Kvinnorna i Gilead delas in i fyra kategorier. Tjänarinnorna är fertila kvinnor som tilldelas en kommandör och hans sterila hustru. Ogifta sterila och postmenopausala kvinnor kallas Mostrar och deras roll är

indoktrinering av Tjänarinnor. Marthas är kvinnor i tjänstemannaklassen och kvinnor som inte kan eller vill tillhöra någon kategori kallas ”Unwomen” vars uppgift är att rensa giftigt avfall. Kvinnor står under ständig övervakning av regeringens spioner som kallas Ögonen. Båda romanerna är skrivna ur en kvinnas perspektiv.

Alla dessa dystopiska romaner har en sak gemensamt och det är att återuppbygga eller befolka planeten/nationen och kvinnor är alltid de som bördan faller på, ofta på det mest avhumaniserande sättet.

7. Slutsats

Den dystopiska litterära traditionen börjar i Sverige med *Kallocain*, en roman av Karin Boye, där hon kritiserar totalitarismen som plågade Europa under 1900-talet. *Kallocain* och *Enhet* analyseras utifrån tre kännetecken för litterära dystopi – övervakning, manipulation och individ och gemenskap. Övervakningen är ständig och det finns inget privatliv för de umbärliga och människorna i Världsstaten. I *Kallocain* manipuleras människor på olika sätt. Deras geografiska kunskaper är begränsade och det är förbjudet att ens prata om det. De uppfostras med propagandafilmer i ungdoms- och militärläger som används för att hålla dem i lydnad mot staten. Slutligen finns det ett hot om kallocain, som kan avslöja deras tankar. De umbärliga är manipuleras av läkare och psykologer som övertygar dem om att deras liv bara är värt något för samhället om de ger bort sina organ till andra. I båda romanerna ses gemenskapen som något som är mer meningsfullt än individen. Leo Kall kämpar för att acceptera sin individualitet, medan Dorrit Weger hittar en ny känsla av tillhörighet och gemenskap under sina sista levnadsår i reservbanken. Båda karaktärerna är offer för den värld de lever i. Genom Linda Kall ser vi att i *Kallocain* ses kvinnor som leverantörer av soldater. I *Enhet* ses barn som det största bidraget till samhället och de som får barn kan leva sina liv normalt medan de andra ses som värdefulla kroppsdelar. Kvinnorna i Atwoods *The Handmaid's Tale* betraktas också bara som barnmaskiner och de delas in i olika kategorier baserat på deras förmåga att föda barn.

8. Litteratur

Ljungquist, Sarah (2001). *Den litterära utopin och dystopin i Sverige 1734–1940*. Hedemora: Gidlunds Förlag

Boye, Karin (1992). *Kallocaïn*. Stockholm: Bonnier

Holmqvist, Ninni (2008). *Enhet*. Stockholm: Norstedts pocket

Atwood, Margaret, 1939-. (1998). *The Handmaid's Tale*. New York: Anchor Books, a division of Penguin Random House LLC

9. Summary

Dystopia in Karin Boye's *Kallocain* and Ninni Holmqvist's *The Unit*

Karin Boye's novel *Kallocain* marked the start of literary dystopian tradition in Sweden. The dystopian literary genre started to grow during 20th century and it kept developing. One of the influences for the development of dystopian literature were totalitarian regimes like Nazi Germany and Soviet Union which were then criticized. In this work, firstly is explained the difference between utopia and dystopia and their origin. Secondly, a short history of development of the literary dystopia in Sweden and the world is showed. The main part of the work is dedicated to the analysis of two dystopian novels, *Kallocain* and Ninni Holmqvist's *The Unit*. They are analyzed through three characteristics of dystopian literature – surveillance, manipulation, individual and community. Lastly, *The Unit* is compared with the Margaret Atwood's *The Handmaid's Tale* on the basis of treatment of women and reproduction which they are usually forced to do for society's survival.

10. Sažetak

Distopija u romanima Karin Boye *Kallocain* i Ninni Holmqvist *Potrošni*

Roman *Kallocain* autorice Karin Boye označio je početak književne distopijske tradicije u Švedskoj. Rast distopijskog književnog žanra započeo je u 20. stoljeću i nastavio se dalje razvijati. Jedan od utjecaja na razvoj distopijske književnosti su bili totalitarni režimi poput Nacističke Njemačke i Sovjetskog Saveza koji su se onda putem književnosti kritizirali. U ovom radu najprije se objašnjava razlika između utopije i distopije, kao i njihovo podrijetlo. Zatim je prikazana kratka povijest razvoja književne distopije u Švedskoj i svijetu. Glavni dio rada posvećen je analizi dva distopijska romana, *Kallocain* i *Potrošni*, autorice Ninni Holmqvist. Analiziraju se kroz tri karakteristike distopijske književnosti – nadzora, manipulacije, individuumu i kolektiva. Naposljetku, roman *Potrošni* uspoređuje se sa *Sluškinjinom pričom* Margaret Atwood na temelju odnosa prema ženama i reprodukcije na koju su one prisiljene zbog opstanka društva.